

Nově v přípravných třídách?

RADMILA BURKOVIČOVÁ

Abstrakt: Cílem článku je popsat současnou situaci v přípravných třídách a informovat o návrzích k její proměně. Každoročně je do přípravných tříd zařazován vysoký počet dětí. Skupina poslanců připravila v roce 2024 návrh pro snížení počtu dětí s odkladem školní docházky zaměřený na práci učitelů v předškolní třídě, na práci pedagogicko-psychologických poraden i na práci učitelů první třídy.

Klíčová slova: Přípravná třída, odklad, školní docházka, změna.

Úvod

Přípravné třídy se staly součástí školského systému. Zařazováním dětí do přípravné třídy respektujeme jejich individualitu a jako vyspělá společnost se snažíme individualitu dítěte podpořit. Individualitou je každý z nás. Jako jedinec dosahujeme v konkrétním oboru své činnosti určitých výsledků, projevujeme se pro nás typickými vyjádřeními odrážejícími naše charakterové vlastnosti, úroveň našich znalostí, dovedností, získanou praxi, osobní postoje, zájmy. Kromě respektování osobitosti dítěte bychom na dítě v přípravné třídě měli pohlížet zorným úhlem jeho možné budoucnosti.

Současnost přípravných tříd v České republice

V ČR začaly být zaváděny přípravné třídy jako experiment od roku 1997. V roce 2015 bylo v Česku otevřeno 300 přípravných tříd. Množství těchto tříd se prozatím stále navyšuje. Z výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice v roce 2023 vyplývá, že odklady povinné školní docházky u šestiletých dětí dosahují okolo 24 %, tedy skoro u čtvrtiny dětí. Ve zbytku EU se podíl pohybuje často do 5 %, maximálně 10 %. Podle České školní inspekce je z těchto 24 %, dnes 80 % udělováno kvůli nezralosti. Je to nejvíc v Evropě (Dolejský, Podhůrská, 2024). Ještě před deseti lety to bylo 18 %. Ve školním roce 2023/2024 s porovnáním se školním rokem 2022/23 vzrostl počet základních škol, ve kterých jsou přípravné třídy zřízeny, ze 418 na 459 škol a zvýšil se i počet přípravných tříd, a to z 507 na 563 tříd. Vzrostl rovněž i počet dětí v přípravných třídách, a to na 7 074 dětí

(v absolutní hodnotě o 611 dětí). Počet základních škol speciálních s přípravným stupněm se zvýšil z 35 škol v roce 2019/20 na 39 škol ve školním roce 2023/24. Počet dětí se zvýšil ze 196 v roce 2019/20 na 268 ve školním roce 2023/2024.

Děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami nebo s autismem připravuje přípravný stupeň základní školy speciální. Dítě může být přijato nejdříve ve věku pěti let, a to i v průběhu školního roku, a na přípravném stupni setrvává až do zahájení povinné školní docházky, přičemž jeho docházka do přípravného stupně nesmí přesáhnout tři školní roky.

I když školský zákon se vyjadřuje k učitelí, převážná většina učitelů pracujících v přípravných třídách jsou ženy. Píšeme tedy o učitelí v ženském rodě, poněvadž takto lépe vystihujeme skutečnost. MŠMT avizuje v příštích letech v přípravných třídách některé změny.

Skupina poslanců připravila v roce 2024 návrh pro snížení počtu dětí s odkladem školní docházky zaměřený na práci učitelů v předškolní třídě, práci pedagogicko-psychologických poraden i práci učitelů první třídy. Podpsali ho zástupci všech politických stran a hnutí. Vláda novelu, která má odklad nástupu do povinného základního vzdělávání zásadně omezit, schválila. Návrh dále rozpracovalo MŠMT. V intencích návrhu usiluje o nápravu situace, kdy je Česká republika podle mezinárodních srovnání i dat České školní inspekce zemí s výrazně nejvyšší mírou odkladů školní docházky v Evropě.

Podle platného školského zákona lze odklad začátku povinné školní docházky umožnit pouze v případech, kdy není dítě tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé. Doporučení psychologické poradny, aby dítě nastoupilo do první třídy o rok později, obsahuje podle Doubravové (2024) zpravidla hodnocení, že dítě působí roztěkaně, není sociálně zralé a připravené na školu. Dále jsou doporučení k odkladu školní docházky zdůvodňovány celkovou nezralostí, poruchami řeči, nedostatečně rozvinutou jemnou motorikou nebo špatnými pracovními návyky dětí. Rodiče jako nejčastější důvody k odkladu uvádějí stav a potřeby dítěte a rodinnou situaci včetně jejich potřeb. Některými z těchto argumentů by ale v budoucnu už nešlo odklad odůvodnit.

K odkladu nástupu do školy už nebude stačit vyjádření praktického lékaře. Doporučení bude muset nově obsahovat konkrétní diagnózu od odborného lékaře nebo klinického psychologa a školského poradenského zařízení. Návrh chce umožnit odklady pouze v případech, že zdravotní stav dítěte neumožňuje účast na výuce dlouhodobě, tedy např. z důvodu

chronického, onkologického onemocnění či těžší formy mentálního postižení. A pokud dítě dostane odklad, poradna bude muset navrhnout i doporučení pro individuální vzdělávací plán (Nováčková, 2024).

Novela také přináší návrh povinnosti pro učitelky v mateřských školách předávat výsledky pedagogického diagnostikování dětí a vyhodnocení efektivity poskytovaných podpůrných opatření do nástupní základní školy.

Četnosti odkladů školní docházky

Tabulka 1: Přípravné třídy ZŠ a přípravný stupeň ZŠ speciální – školy, třídy, děti, z toho dívky ve školním roce 2019/20–2023/24

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Přípravné třídy základní školy					
Školy	294	304	362	418	459
Třídy	341	349	417	507	563
Děti	4 377	4 424	5 282	6 463	7 074
z toho dívky	1 586	1 618	1 986	2 429	2 752
Přípravný stupeň základní školy speciální					
Školy	35	35	34	36	39
Třídy	34	38	36	47	52
Děti	196	187	210	268	268
z toho dívky	59	48	63	86	71

Zdroj: MŠMT

- Pro dítě je docházka do mateřské školy v posledním roce před jeho předpokládaným nástupem do základního vzdělávání povinná. Avšak zpravidla některé z dětí, které by odborné vedení pedagogických pracovníků mateřské školy potřebovaly, tam nedocházejí nebo docházejí jen velmi sporadicky.
- V Česku jsou regiony, v nichž je četnost odkladů vysoká, přitom počet dětí v nepříznivé sociální situaci, u kterých je riziko odkladu větší, tomu neodpovídá.
- Verdikty pedagogicko-psychologických poraden se značně liší, a to i regionálně. Novela školského zákona má rozhodování poraden sjednotit.
- Je to také o iniciativě rodičů, kteří se pro své dítě snaží odklad dostat. Podle výzkumu Davida Gregera z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání na Univerzitě Karlově z roku 2022 mají poradny zkušenost s tím, že

přibližně polovina rodičů si přichází do poradny pouze pro formální potvrzení, nikoliv pro vyšetření (Korbel et al., 2024). A vyžadují odklad i pro děti, které by zvládly školní docházku i bez odkladu. O tom, jestli dítě dostane odklad, nebo ne, tak rozhoduje nejvíce rodič.

Do budoucna by odklad mělo dostat jen pět procent dětí. Plán je sice blízko průměru, který je dosahován v zahraničí, ale naskytá se otázka: Kdo a jak bude o těch 5 % rozhodovat, sčítat a v době po zápisu do 1. třídy hlídat?

Návrh počítá s tím, že dětem, které jsou částečně pozadu a dnes by odklad dostaly, je třeba při přechodu z mateřské do 1. třídy základní školy poskytnout podporu. Pracovníci poraden by měli v mateřských školách na začátku posledního ročníku dítěte před jeho předpokládaným nástupem do základní školy vyhledávat, zda a jakou podporu by to které dítě potřebovalo. Podle pracovníků poraden jsou však poradny už nyní přetížené.

Navrhovaná změna počítá také s posunem termínu zápisů do první třídy. Má se vrátit do dříve platné varianty od 15. ledna do 15. února namísto dubna, jako nyní. Novela dále ruší opakování prvního ročníku, možnost dodatečného odkladu a od září 2029 také přípravné třídy.

MŠMT proto předkládá k odborné i politické diskuzi čtyři možné varianty řešení.

1. Přenést pravomoci posouzení potřeby odkladů na ředitelství základní školy.
2. Připustit odklad pouze dětem narozeným po 30. červnu nebo květnu.
3. Udělovat odklady pouze dětem se závažným zdravotním znevýhodněním nebo odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami.
4. Zlepšit pedagogické diagnostikování a na základě jeho výsledků posílit práci se skupinou dětí v 1. třídě. Tím bude možné významně omezit četnost přípravných tříd včetně zrušení dodatečného odkladu.

K tomu se přidává:

1. *Požadavek individualizace výuky v prvních ročnících základních škol.*
2. *Poskytnutí systémové personální i metodické podpory základním školám.*
3. *Požadavek omezit strach rodičů i dětí ze školního neúspěchu.*

Všechny čtyři varianty řešení snížení počtu přípravných tříd přitom počítají se systémovým posílením pozice asistenta pedagoga v prvních ročnících základních škol. V případě, že bude v prvním ročníku základní

školy více než 15 dětí, má třída podle novely automaticky dostat asistenta pedagoga. Nyní dítě získává nárok na asistenta dle vyšetření z pedagogicko-psychologické poradny. Se zajištěním asistentů ale mohou být potíže, poněvadž už nyní je jich nedostatek. Jen za školní rok 2023/2024 přibily téměř čtyři tisíce žáků, kteří na ně mají nárok. Pozice asistenta pedagoga jako zaměstnance školy je ale problematická. Školy nemají možnost asistentům poskytnout stálé místo v pedagogickém sboru. Pokud dítě dokončí školu nebo přestoupí jinam, pozice asistenta zaniká. Ačkoliv další asistenti vyjdou na stovky milionů korun, měl by stát podle novely školského zákona ušetřit víc.

K výraznému omezení odkladů povinné školní docházky by dále měly přispět i revidované rámcové vzdělávací programy, které umožní snížit tlak na výkon žáka tak, aby se základní škola stala místem, kde úspěch zažije každý žák. S tím souvisí i plánovaná změna hodnocení v nejnižších ročnících. Děti, které nastoupí do 1. třídy, mají různou tzv. startovní čáru. Aby nenarostla neúspěšnost dětí v počátečních třídách na základní škole, chce návrh mimo jiné zrušit v 1. – 2. ročníku základní školy známkování. Nahradit ho má slovní nebo kriteriální hodnocení. Od učitelů by tak děti měly dostávat jen pravidelnou zpětnou vazbu o svém pokroku. Na to ale musí být připraveni i rodiče.

Opatření mají začít fungovat postupně, aby se na ně školy stihly připravit. V roce 2026 by se nový postup vztahoval jen na děti narozené před 1. dubnem 2020 (Doubravová, 2024).

Za vysokým počtem odkladů v Česku stojí i historický vývoj. Předkladatelé novely proto počítají i s myšlenkovou změnou ve společnosti – dítě nemá být připravené na školu, ale škola na dítě (Mačí, 2024).

Omezení odkladů povinné školní docházky přináší i další společensko-ekonomické problémy. Stát by díky změně také nemusel platit jeden rok školní docházky navíc tak velkému počtu dětí, které pak vstupují na trh práce také o rok později.

Když děti s odkladem zůstávají v mateřských školách, tak zabírají místo tříletým dětem. Uvolnění míst v mateřských školách by částečně ušetřilo náklady na zřizování dalších míst v regionech s převisem poptávky po předškolním vzdělávání. Odhad těchto budoucích úspor se pohybuje kolem devíti miliard korun. Změně se věnovala v nové studii výzkumná organizace PAQ Research, která vypočetla, že snížení míry odkladů by státnímu rozpočtu mohlo přinést 2 až 3 miliardy korun ročně. „Pokud bude zajištěná

dostatečná podpora, tak se vynaložené náklady rozhodně vyplatí," popisuje analytik PAQ Research Václav Korbel (Mačí, 2024).

Závěr

Novela může v procesu schvalování ještě doznat některé úpravy. V každém případě rušit se přípravné třídy mají až v roce 2029, proto je vhodné se o vzdělávání dětí v přípravných třídách a práci učitelů v nich zajímat a hledat neefektivnější cesty vzdělávání dětí do nich zařazených.

Seznam literatury a zdrojů

- Dolejský, Roman & Podhůrská, Anastázie. (2024). V rozpočtu MŠMT chybí přes 50 miliard. Unikátní studie ukazuje, kde ušetřit. Dostupné: https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/570497-v-rozpocetu-msmt-chybi-pres-50-miliard-unikatni-studie-ukazuje-kde-usetrit?campaignsrc=tn_clipboard.
- Doubravová, Barbora. (2024). Nezralé děti ztratí právo na odklad. Ve školách přibude neúspěšných, varuje odborník. Dostupné: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/odklady/r~b025e66e80c211efbb77ac1f6b220ee8/> citováno: 0310.2024
- Korbel, Václav, Fabšíková, Nina, Zeman, Jan, Münich, Jiří, Škvřelák, Michael. (2024). Omezme nesystematické odklady. Ušetříme miliardy, ale zároveň musíme posílit podporu. Dostupné: <https://www.paqresearch.cz/post/omezme-nesystematicke-odklady-usetrim-miliardy-musime-ale-zaroven-posilit-podporu/>
- Mačí, Josef. (2024). Méně odkladů školní docházky Česku prospěje. Experti ale varují před riziky. Dostupné: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-odklad-dostane-minimum-deti-267364#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.szhp.box&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz
- Nováčková, Žofie. (2024). Poslanci připravili odkladovou novelu, šestiletých ve školách má být méně. Dostupné: https://www.lidovky.cz/domov/odklady-z-povinne-skolni-dochazky-predskolni-trida-poradna-prvni-trida.A241003_124421_In_domov_halu.

Abstract: The aim of the article is to describe the current situation in preparatory classes and inform about the proposals for its transformation. A large number of children are enrolled in preparatory classes every year. A group of deputies prepared a proposal in 2024 to reduce the number of children with a postponement of school attendance focused on the work of teachers in the preschool classroom, on the work of pedagogical and psychological counseling centers also on the work of first grade teachers.

Keywords: preparatory class, postponement, school attendance, change

*doc. PaedDr. Radmila Burkovičová, Ph.D.
Katedra preprimární a primární pedagogiky
Pedagogická fakulta
Ostravská univerzita
Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava
Radmila.Burkovicova@osu.cz*